

Özgün Makale

Türk ve Dünya Üniversitelerinin Etik Kodları Üzerine Bir İnceleme*

A Research into the Ethical Codes of Turkish and World Universities

Tamer SARI¹

Tuğrul KAVAL²

Zübeyde AKSARI SÜSLÜ³

Saadet KURU ÇETİN⁴

Öz

Yükseköğretimde tartışılan konular arasında olan etik standartlar Covid 19 dönemde uzaktan eğitime başlanmasıyla daha fazla gündeme gelmiştir. Bu çalışmanın amacı belirlenmiş çeşitli ölçütlere göre Türk ve Dünya üniversitelerde, örgüt içi etik eylemleri düzenlemek için belirlenen genel etik ilkelerin varlığını incelemektir. Ayrıca bu çalışma pandemi sürecinde, uzaktan eğitimle başlayan değişimin etik ilkelere yansımalarını incelemektir. Türkiye'deki 16 üniversite Yükseköğretim Kurulu'nun 2019 üniversiteler sıralamasına göre; diğer ülkelerdeki 16 üniversite ise THE 2021 sıralamasına göre belirlenmiştir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma kullanılmıştır. Veriler üniversitelerin internet sitelerinden ve elektronik posta iletişimiyle elde edilmiştir. Yapılan incelemede ele alınan üniversitelerin farklı isimlerle de olsa yazılı etik ilkelere sahip olduğu görülmüştür. En yaygın temaların insan hakları ve özgürlüğüne saygı, bilimsel ortam, öğretme-öğrenme ve soru sorma özgürlüğü olduğu görülmüştür. Etiğin öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir değer olmasından yola çıkılarak etik ihlallerin gerekli eğitimlerle, sürekli hatırlatmalarla, topluluklar kurarak ve öğretim üyelerinin özeniyle giderilebileceği ya da azaltılabileceği çalışmanın önerileri arasındadır.

Anahtar Kelimeler: : Etik kodlar, pandemi, üniversite, açık ve uzaktan eğitim, uzaktan eğitimde etik, etik kodlar

Abstract

Ethical standards, which are among the topics discussed in higher education, have become more on the agenda with the start of distance education in Covid 19 period. The aim of this study was to examine the existence of general ethical principles determined to regulate ethical actions within

* Makale başvuru tarihi: 01.03.2021. Makale kabul tarihi: 30.04.2021.

¹ Öğr. Gör. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, tamersari@pau.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-3752-9277>

² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi YL.Öğrencisi, kavaltugrul@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2189-6101>

³ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi YL.Öğrencisi, zubeydeaksari@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-01591231>

⁴ Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, skuru@mu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4847-5796>

the organization in Turkish and World universities according to various criteria. In addition, this study examined the reflection of the change that started with distance education on ethical principles during the pandemic process. Top sixteen universities in The Council of Higher Education 2019 Ranking from Turkey and top sixteen universities in THE 2021 Universities ranking from the other countries were reviewed. Basic qualitative research, one of the qualitative research methods, was used in this study. The documents were collected via internet sites and e-mails of given universities and analyzed. Having reviewed the documents, researchers were found out that all the universities reviewed have code of ethics; albeit with different names. It was revealed that the most common themes were respect for human rights and freedom, building scientific environment, freedom of teaching and learning inquiry. Having the belief that ethics was a learnable and sustainable value, researchers suggested that ethics violations can be eliminated or diminished through some precautions such as giving lectures, consistent monitoring, student clubs and diligence of the lecturers.

Keywords: Code of ethics, pandemic, university, open and distance education, ethics in distance education, ethics code

Giriş

Toplum içinde bireylerle bir arada yaşayan insan, ahlaki kodlarını kendi içinde keşfeder ve bulunduğu toplumun ahlaki ilke ve değerlerini eylemleriyle somutlaştırır; hayata geçirmeye çalıştığı ilke ve değerler üzerine düşünmeye başlar ve bu ilkeleri anlamlandırmaya çalışır. Bununla birlikte bireyler, ahlaklılığın unsurlarını tartışmaya, benzer konular üzerinde düşünmeye, hissettiklerini söylemeye ve başkalarına aktarmaya başladığında normal ahlaklılık düzeyini aşır, etik yoluna girmiş olurlar (Cevizci, 2002: 4). Etik doğru eylemde bulunmanın koşullarının bilgisi olarak tanımlanabilir. Eylemler ve insanlar arasındaki ilişkiler, birer dış dünya ögesidir ve etiği ayrıntılı bir şekilde tanımlamak için, önce onun dış dünyasını, düşünme bağlamını ve dilini açıklamak gerekir. Etik hakkında düşünen, konuşan ve yazan araştırmacıların kesiştiği nokta, etiğin eylemleri konu edindiğidir (Çotuksöken, 2014: 28). Etik, toplumun bakış açısını ele alarak bireylerin, uygun ve uygun olmayan davranışlarını belirler (Aydın, 2016).

Etik Latince kökenli *ethos* kavramına dayanmaktadır ve *ethos* karakteri tanımlayan bir ifadedir (Campbell, 1995). Etik ve ahlak kavramlarının genellikle bir birinin yerine kullanıldığı görülmele birlikte, bu iki kavram bir birinden farklıdır. Ahlak toplumun değer yargıları ve inançları ile ortaya konmuş toplumsal bir ürün olarak görülür ve bu gerekçeyle toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Etik farklı toplumların ahlaki değerlerinin doğruluğu ile ilgilenmez ve ahlaka göre etik daha evrenseldir (Singer, 2021). Etik felsefe açısından toplumların elde etmeyi arzuladığı ideali tanımlar ve ahlak bu yönüyle etiğin sadece bir boyutunu tanımlayabilir (Haydon, 2006). Antik çağ dönemine kadar uzanan etik kodlar ise Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi ilahi inançların temel taşlarını oluşturur. Genellikle kanun ve arzu edilen düzen olarak yanlış kullanılan etik kodlar özünde yurttaşlık beklentilerinin en önemli ifadeleridir (Gilman, 2005). Etik kodların yazılı kurallara dönüştürülmesi ve evrensel etik kodların kabulü ancak 20. yüzyılın ortalarında mümkün olmuştur. 1940-50 yılları arasında Nazi rejiminin bilimsel ve tıbbi araştırma adı altında yaptığı uygulamalar karşısında etik kodların özellikle araştırma etiği altında belirlenmesinin zorunluluk haline gelmiştir (Metcalf, 2014). Etik kodlar toplum içindeki uygulama birliğine dayanır ve insan onurunun korunması, sosyal ilişkilerin ahlaki temelini oluşturulması için gereklidir. Etik kodların geçerlilik kazanması için kişiler arasında karşılıklı olarak paylaşılan bir sorumluluk haline dönüşmesi gerekir.

Eğitim bireylerde davranış oluşturmak için önemli bir hedef çizer. Etik ise, bu süreç içinde, insanın “Ne yapmalıyım?”, “Nasıl yaşamalıyım?” sorularına verdiği yanıttır. Eğitim ve etik arasında bu anlamda zorunlu bir ilişki vardır (İlgaz ve Bilgili, 2006). Haynes’e göre (2002: 17), etik kavramı eğitim alanında özel bir öneme sahiptir, bunun nedeni öğretmenler ve yöneticilerin her zaman ahlaki sorular ve durumlarla karşılaşması ve iyilik erdemlilik gibi ahlaki sorumlulukları taşımasıdır. Öğretmen ve yöneticiler, attıkları her adım ve yaptığı her eylemde etik karar vermek durumundadırlar. Eğitimde etik, eğitimin hedefleri, değerleri ve süreçleri açısından ele alınması gereken bir konudur. Haas (2005), etik eğitiminin olumlu etkileri olduğunu ileri sürmüştür. Aynı zamanda örgüt içinde bulunan bireylerin davranışlarının etik olup olmadığı, örgütteki bireylerin etik algılarına ve kararlarına bağlıdır (Fayganoğlu ve Gürsoy, 2020). Bununla birlikte bir çalışma ortamında bireyler tarafından ortak kararlarla kabul görmüş etik değerlerin ve bu değerlerden ortaya çıkan etik ilkelerin olması önemlidir, çünkü bu ilkeler örgüt içinde bulunan bireylerin davranışlarını belirlemektedir.

Örgüt içinde genel etik ilkelerin varlığının örgüt üyelerinin etik eylemlerine yön verdiği araştırmalarda (Kurum, Demir ve Erdemli, 2018; Erdem, Ömürüş, Öz, Boz, Özmen, ve Kubat, 2014; Radouche, 2020) da görülmektedir. Özellikle eğitim öğretimin uzaktan yapılmak zorunda kaldığı pandemi sürecinde öğrencilerin ve öğretim elemanlarının etik eylemlerine odaklanılması gerektiği, YÖK’ün yaptığı açıklamalar ve üniversiteler ile ilgili çıkan haberlerden (NTV, 2020; Hürriyet, 2021) anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedeni, pandemi döneminde öğrencilerden kaynaklanan etik ihlallerin arttığı gözlemlenmiş olması, hatta bu ihlallerin önüne geçilmesi için YÖK’ün üniversitelere çağrıda bulunmasıdır.

Yükseköğretimde uzaktan eğitim uygulamalarının tarihi geçmişe dayansa da pandemi öncesine kıyasla, bu düzeyde geniş kapsamlı uygulamaların daha önce yükseköğretim kurumları tarafından, bu kadar yoğun kullanılmamış olduğu bir gerçektir. Genel olarak uzaktan eğitimin yükseköğretimde doğru kullanımının, toplumun da uzaktan eğitime uyumu açısından önemli olduğu söylenebilir. Yükseköğretimde eğitim alan öğrencilerin topluma yön verme potansiyelleri dikkate alınarak, yükseköğretimde uzaktan eğitim davranışlarının beklenen nitelikleri taşıyacak şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Bu yapılanma oluşturulurken uzaktan eğitimde karşılaşılan zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma stratejileri dikkate alınmalıdır.

Eğitim örgütleri içinde önemli bir yere sahip olan yükseköğretim kurumlarında etik ilkelere belirlenmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri yukarıda açıklanmakla birlikte, akademi tartışılan etik konularına bakıldığında; öğretimin planlaması (Wilson ve Cervero, 1996), öğretim (Aydın, 2016), yönetim (Strike, Haller, ve Soltis, 2005), değerlendirme (Farahani, 2012), bilimsel yayın (Poff ve Ginley, 2020) etiğidir. Bu konulara bakıldığında etik bakış açısının daha çok eğitim örgütlerinde çalışan eğitim personelinin etik eylemlerine odaklandığı görülmektedir. Üniversitelerin etik konusunda en çok odaklandığı nokta, yayın etiği (Callahan, 1982; Schwartz, 2002; TÜBA, 2002; Poff ve Ginley, 2020; Wager, Fiack, Graf, Robinson ve Rowlands, 2009) olsa da, örgütü oluşturan diğer paydaşlardan öğrenci ve idari personelin uygulama ve davranışlarını belirleyen etik ilkelerin belirlenmesi de örgüt içi etik ilkelerin gelişmesi ve yerleşmesi için önemlidir. Bunun en önemli nedeni, örgüt içinde tüm üyeleri ilgilendiren etik ilkelerin varlığının örgüt üyelerinin etik eylemlerine yön vermesidir.

Yükseköğretimde tüm bu etik bakış açısı pandemi döneminde farklı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni yükseköğretim kurumlarının tüm eğitim kurumları gibi uzaktan eğitime geçmesidir. Uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunlar arasında mevzuat, altyapı, insan kaynağı, içerik ve etik literatürde en çok vurgulanan zorluklardır (Korucu ve Alkan, 2011; Littlefield, Rubinstein, ve Laveist, 2019; Ng, 2019; Barari, RezaeiZadeh, Khorasani, ve Alami, 2020).

Her ne kadar uzaktan eğitimin çoğunlukla mevzuat, içerik, erişilebilirlikle ilgili daha görünür problemleri olduğu düşünülse de bu sürecin uzun vadede uygulama sürecinin birincil kullanıcıları olan öğretim elemanları ve öğrencileri için en önemli sorunlarından birinin etik standart ve uygulamalar olması kaçınılmazdır. Bu etik standart ve uygulamalar başlığı altında sınav etiği, ödev ve projelerde kaynak kullanımı, veri toplama ve raporlama, başkalarının çalışmalarına saygı duyma, veri güvenliğine saygı duyma, başkalarına zarar verici paylaşım ve eylemlerden kaçınma vb. yer almaktadır (Gearhard, 2001; Sharma, 2004; Toprak, Ozbaykal, Aylin ve Kaya, 2010)

Yükseköğretimde Covid-19 süreci öncesinde uzaktan eğitimde tartışılan konular arasında olan etik standartlar (Gearhard, 2001; Toprak, Ozbaykal, Aylin ve Kaya, 2010), bu dönemde daha fazla gündeme gelmiştir. Gearhard (2001)'e göre, bunun en önemli sebeplerinden biri yüz yüze eğitimde etik olmayan davranışların hemen fark edilip tepki verilmesi fakat uzaktan eğitimde geç fark edilmesi ya da fark edilmemesi nedeniyle bireylerde etik olmayan davranışlarının artmasıdır. Bu nedenle yükseköğretimde görevli akademisyenler Covid-19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamalarında eşitlik ve tutarlılık bakımından etik konusunun önemini ve önceliğini fark etmişler ve eğitimin bilgisayarla yürütülebilmesi için uygun etik davranış bileşenlerinin bir an önce belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Eftekhari, 2012).

Yüz yüze eğitim sürecinde öğrenci kaynaklı etik ihlaller hemen fark edilip gecikmeksizin gereken önlemler alınırken (Gearhard, 2001), uzaktan eğitim süreci etik ihlallerde daha açık bir uygulama alanı doğurmuştur. Genç ve Gümrükçüoğlu (2020:419) yaptıkları çalışmada, öğrencilerin derste varmış gibi görünüp aktif katılım sağlamadıkları, sınavlar sırasında soru ve cevapları paylaştıkları, verilen ödevleri kopyala yapıştır usulüyle hazırladıkları bulgularına ulaşmışlardır. Başka bir araştırmaya göre ise öğretim elemanları uzaktan eğitimde öğretme-öğrenme süreci, iletişim-etkileşim ve ölçme-değerlendirme açısından dezavantajlarının avantajlarına göre daha fazla olduğunu belirtmişlerdir (Şeren, Tut, ve Kesten, 2020). Engin, (2013:123) uzaktan eğitim sürecinde üniversitelerin öğrencileri desteklemek adına e-veriye ulaşmada kolaylık sağlama, teknik, yasal ve etik eğitimi ve bilgi güvenliği ve bilişim etiği ile ilgili dersler vermesi gerektiğini ileri sürmektedir. Aynı zamanda öğrencilere bu süreçte gerek sınav ortamları gerekse ders sürecinde etik eylemler ile ilgili bilgilerin verilmesi önemli bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri etiğin öğrenilip geliştirilebilen bir özellik taşımasıdır.

Yükseköğretim kurumlarının örgüt paydaşları olan öğretim elemanları öğrenciler ve idari personel için oluşturduğu etik standartların belirlenmesi ve bu etik ilkelerin örgüt üyeleri ile paylaşılması etik dışı davranışların önlenmesi için önemli bir adım olarak görülmektedir (Gerçek, Güven, Özdamar, Yanpar Yelken ve Korkmaz, 2011:80). Özellikle etik davranışların müdahalesinin yüz yüze eğitimden daha az olduğu uzaktan eğitim sürecinde bu gereklilik daha fazla gün yüzüne çıkmıştır. Bu nedenle üniversitelerin etik ilkelerinin belirlenmesi ve uzakta eğitim sürecindeki etik ihlaller ile ilgili yaşanan sorunların yanı sıra Covid-19 pandemi döneminde özellikle uzaktan eğitimde etik davranış bileşenlerinin yeniden gözden geçirilmesi bir fırsat olarak görülebilir. Bu bileşenlerin belirlenebilmesi için ulusal ve uluslararası üniversitelerin uygulamalarına bakmak farklı bir çözüm sürecini başlatabilir. Üniversitelerin örgüt üyeleri olan öğretim elemanı, öğrenci ve idari personel için belirledikleri etik ilkelerin neler olduğunun araştırılması bu etik ilkeleri belirlemeyen üniversiteler açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda uzaktan eğitim sürecinde belirlenecek olan etik ilkelerin örgüt üyelerinin etik dışı davranışlarını, belirli ölçüde, sınırlandırdığı göz önüne alınmalıdır.

Bu noktada bu çalışmanın amacı, başlıca Türk ve Dünya üniversitelerde, örgüt içi etik eylemleri düzenlemek için belirlenen genel etik ilkelerin varlığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda

da çalışmanın kapsamında belirlenen üniversitelerin genel etik ilkeleri ele alınmış, genel etik standartları olan üniversitelerin bu ilkelerde odaklandıkları eylemler belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, pandemi döneminde uzaktan eğitim sürecinde etik ihlalleri önlemek için üniversitelerin yaptıkları çalışmalar araştırılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Türkiye'deki üniversitelerin pandemi öncesi belirledikleri ve örgüt üyeleri ile paylaştıkları genel etik ilkeler nelerdir?
2. Dünyadaki üniversitelerin pandemi öncesi uzaktan eğitim sürecinde belirledikleri ve örgüt üyeleri ile paylaştıkları genel etik ilkeler nelerdir?
3. Türkiye ve Dünya'daki üniversitelerin pandemi döneminde uzaktan eğitim sınavlarında ve süreci için özellikle belirledikleri etik ilkeler nelerdir?

Yöntem

Araştırma modeli

Bu çalışmanın amacı, Türk ve Dünya üniversitelerinin genel etik ilkelerinin neler olduğunu ortaya koymaktır. Bunun yanında araştırmanın amacı bu üniversitelerin pandemi sürecinde uzaktan eğitim süreci için belirledikleri etik uygulamaların neler olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma kullanılmıştır. Nitel araştırmada, örneklemeden toplanan veriler teker teker okunarak kod ve kategorilere dayalı olarak araştırma sonuçlarını ortaya çıkartır (Merriam, 2013). Bu bağlamda belirli ölçütler dikkate alınarak belirlenen 16 Türk ve 16 Dünya Üniversitesinin internet sitelerinden ve mail yoluyla elde edilen etik ilkelerin derinlemesine incelenmesinin ve yorumlanmasının amaçlandığı bu çalışma için en uygun araştırma yönteminin nitel araştırma yöntemi olduğuna karar verilmiş ve araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yoluyla toplanmıştır.

Çalışma Materyali

Araştırmanın çalışma materyalinin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Ölçüt örneklemede önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumlar çalışılır. Söz konusu ölçüt araştırmacı tarafından oluşturulabilir veya daha önceden hazırlanan bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu araştırmada Türk ve Dünya Üniversitelerini belirleyebilmek ve nesneliği, kapsayıcılığı sağlayabilmek adına YÖK ve THE (Times Higher Education) belirlediği ölçütler gözetilmiştir. İlk olarak Türk Üniversitelerinin seçimi yapılırken YÖK'ün, araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin performans değerlendirme ölçütleri dikkate alınmıştır. YÖK'ün TÜBİTAK işbirliği ile 2019 yılında yaptığı çalışmada, araştırma ve Aday Araştırma Üniversiteleri "Araştırma Kapasitesi", "Araştırma Kalitesi" ve "Etkileşim ve İşbirliği" başlıkları altında 32 gösterge kapsamında değerlendirilmiş ve buna göre bir sıralama yapılmıştır. YÖK'ün TÜBİTAK işbirliği ile yaptığı çalışmanın sonunda değerlendirme ölçütlerine göre 16 üniversite bulunmaktadır. Bu araştırmada YÖK'ün belirlediği kriterlere sahip 16 üniversite çalışmaya dahil edilmiştir. Dünyadaki üniversiteler belirlenirken ölçüt olarak THE (Times Higher Education) 2021 yılı sıralamasında dikkate alınmıştır. THE (Times Higher Education) 2021 yılında belirlediği sıralamaya göre ilk 16'da yer alan üniversiteler çalışmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplanması ve Analizi Süreci

Araştırma kapsamında üniversitelerin sitelerinde bulunan etik kodların bulunduğu dokümanlara ulaşma ile araştırmaya başlanılmıştır. İlk olarak araştırmaya dahil edilen üniversitelerin genel etik kodlarının olup olmadığına bakılmış daha sonra bu etik kodlar içeriklerine göre ayrılarak dosyalanmıştır. Etik kodların içerikleri genel etik kodlar, bilimsel yayın ilkeleri ve insan/hayvan deneyler (klinik araştırma) şeklinde Excel formatında listelenmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında toplanan belgeler sadece üniversitelerin genel etik ilkelerinin olup olmadığı ve bu etik ilkelerin kimleri hedef aldığı belirlenmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise doküman incelemesi yoluyla toplanan veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenilirlik

Araştırmada Türk üniversitelerinden sekizinde dünya üniversitelerinin 16'sında bulunan genel etik ilkelerin içeriğinin analizinde, nitel araştırmalarda inandırıcılık, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik ölçütleri esas alınarak ve geçerlik güvenilirlik yerine güven duyulabilirlik kullanılmıştır (Shenton, 2004). Bu ölçütlerden bir ya da daha fazlasının belirtilmesi gerektiğinden (Creswell, 2013), bu çalışmada da inandırıcılık ve aktarılabilirlik dikkate alınmıştır.

İnandırıcılık araştırmanın iç geçerliliği ve bulguların gerçeklikle uyumlu olmasıyla ilgilidir (Shenton, 2004). Araştırmada veri analizi sürecinde, araştırmaya katılan 4 uzman tarafından birbirlerinden bağımsız kodlamalar yapılmıştır. Ardından verilen kod ve kategoriler 4 araştırmacı tarafından beraber kontrol edilmiştir. Kontrol sonrasında gözlemciler arası uyum yüzdesi hesaplanmıştır. Uyuşum yüzdesi hesaplamasında Miles ve Huberman'ın (1994) formülü kullanılmış ve Türk ve Dünya Üniversitelerinin belgeleri incelenmesinde uyum yüzdesi hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda, dört araştırmacı arasında Boğaziçi Üniversitesi'nin genel etik ilkelerinin % 88.75 oranında uyum tespit edilmiştir. Araştırmada dış geçerlilik için aktarılabilirlik kullanılmıştır (Silverman 2001). Bunun için araştırmada kullanılan yöntem, verilerin nasıl kodlandığı ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Bulgular

Türkiye'deki üniversitelerin Pandemi öncesi belirledikleri genel etik ilkeler.

YÖK'ün, araştırma ve aday araştırma üniversitelerinin performans değerlendirme ölçütleri dikkate alınarak belirlenen üniversitelerin WEB sayfalarından üniversitelerin genel etik ilkelerinin olup olmadığına bakılmıştır. Ulaşılan bilgilere göre aşağıdaki Tablo-1 oluşturulmuştur.

Tablo-1 incelendiği, YÖK tarafından ilan edilen (<https://www.yok.gov.tr/>) 2019 yılının ilk on altı araştırma ve aday araştırma üniversitesinin internet sayfalarından edinilen etik ilkelerle ilgili bilgiler incelenmiştir. Buna göre (Tablo-1) listede adı geçen tüm üniversitelerin etik ilkelerinin (bilimsel yayın etiği, klinik araştırma etiği, yönetim etiği, etik kurul yönetmeliği, eğitim-öğretim etiği vb.) var olduğu özellikle bilimsel yayın ve klinik araştırmalarla ilgili etik ilkelerin her üniversitede bulunduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan üniversitelerinden sadece Yıldız Teknik Üniversitesi'nin klinik araştırma etiğine sahip olmadığı görülmektedir. Tabloda adı geçen on altı üniversitenin sekizinde (ODTÜ, İTÜ, Boğaziçi, İzmir Yüksek Teknoloji, Ankara, Hacettepe, Yıldız Teknik, Gebze Teknik) özellikle "Genel etik ilkeler" başlığı altında etik ilkelere rastlanmıştır. Geri

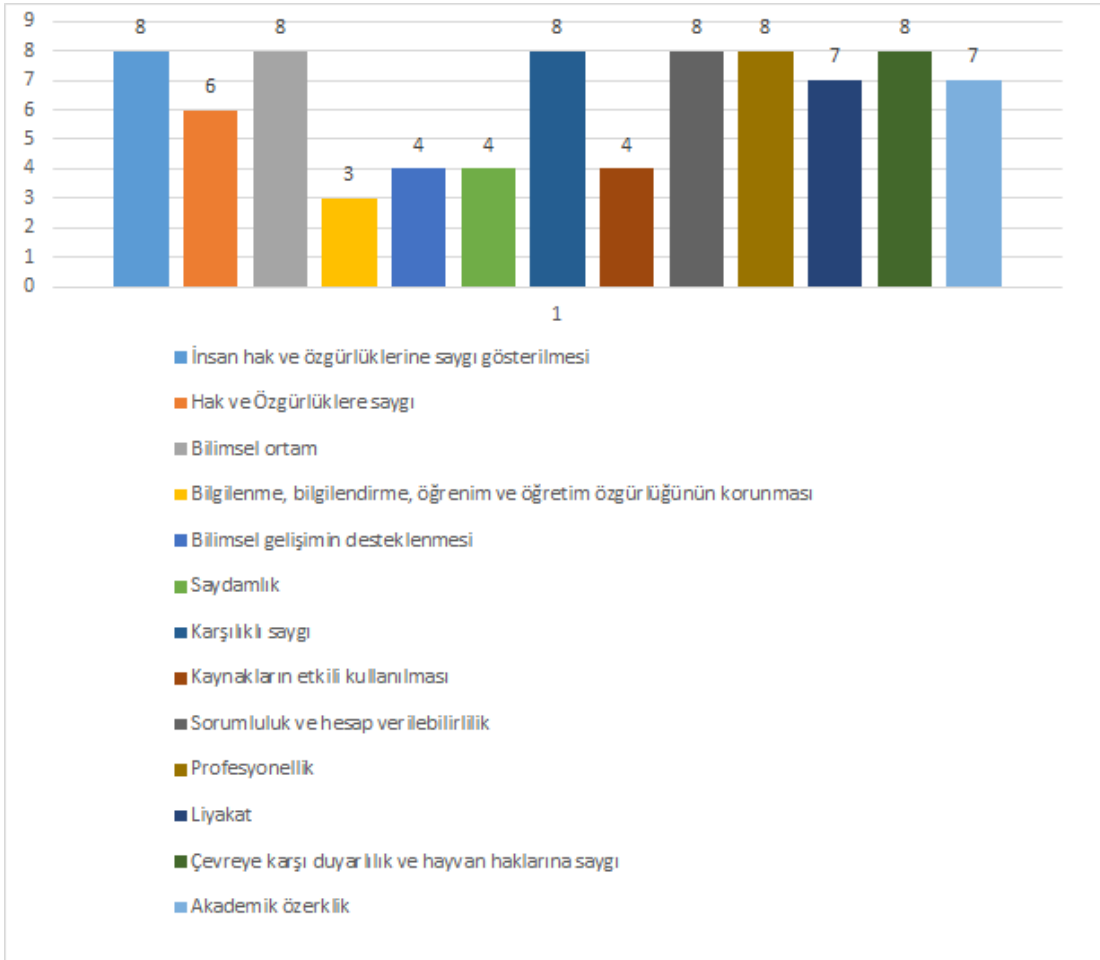
Üniversiteler	Etik İlke	Öğretim Elemanı	Öğrenci	Personel	Bilimsel Yayın İlkeleri	İnsan/Hayvan Deneyleri (Klinik Araştırma)
	Var	Genel Etik İlkeler				
1-ODTÜ	+	+	+	+	+	+
2-İTÜ	+	+	+	+	+	+
3-Boğaziçi Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
4-İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
5-Ankara Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
6-Hacettepe Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
7-İstanbul Üniversitesi	+	+	+	-	+	+
8-Yıldız Teknik Üniversitesi	+	+	+	+	+	-
9-Ege Üniversitesi	+	+	+	-	+	+
10-Gebze Teknik Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
11-Bursa Uludağ Üniversitesi	+	-	+	-	+	+
12-Erciyes Üniversitesi	+	+	+	-	+	+
13-Çukurova Üniversitesi	+	+	+	-	+	+
14-Gazi Üniversitesi	+	-	+	-	+	+

Tablo 1: Türk Üniversitelerin WEB sayfalarından Elde Edilen Dokümanların İncelemesi

kalan sekiz üniversitede ise (İstanbul Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Gazi Üniversitesi İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi) “Genel etik ilkeler” başlığı altında etik ilkeler bulunmamakla birlikte, akademik etik ilkeler, hayvan/insan deneyleri, yönetim, eğitim-öğretim etik ilkeleri gibi başlıklar altında etik ilkelerin olduğu görülmektedir.

ODTÜ, İTÜ, Boğaziçi Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi’nin web sayfalarında paylaşılan “Genel etik ilkeler” başlığı altında yer alan etik ilkeler; “insan hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi, hak ve özgürlüklere saygı, bilimsel ortam, bilgilenme, bilgilendirme, öğrenim ve öğretim özgürlüğünün korunması, bilimsel gelişimin desteklenmesi, saydamlık, karşılıklı saygı, kaynakların etkili kullanılması, sorumluluk ve hesap verilebilirlik, profesyonellik, liyakat, çevreye karşı duyarlılık, hayvan haklarına saygı ve akademik özerklik” olmak üzere 13 tema altında analiz edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1 : Türk Üniversitelerinin Genel Etik İlkelerinde Yer Alan Temalar

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi, “Genel etik ilkeler” başlığı altında etik ilkelerini yayınlayan üniversitelerin (ODTÜ, İTÜ, Boğaziçi Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi) etik ilkelerinin temalarına bakıldığında, insan hak ve özgürlüklerine saygı (n=8), bilimsel ortam

(n=8), sorumluluk ve hesap verilebilirlik (n=8), profesyonellik (n=8), çevreye karşı duyarlılık ve hayvan haklarına saygı (n=8) ilkelerinin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, hak ve özgürlüklere saygı altı üniversitenin, liyakat ve akademik özerkliğin ise yedi üniversitenin ilkelerinde yer almaktadır. Bununla birlikte, bilimsel gelişimi destekleme (n=4), saydamlık (n=4), kaynakların etkili kullanılması (n=4) ve bilgilenme, bilgilendirme, öğrenim özgürlüğünün korunması (n=3) ilkelerinin de üniversitelerin genel etik ilkeleri içinde olduğu görülmektedir.

Uluslararası üniversitelerde pandemi öncesi belirledikleri genel etik ilkeler.

Çalışmanın bu bölümünde uluslararası üniversitelerde yazılı etik ilkeler ya da beyanlar olup olmadığınına bakılmıştır.

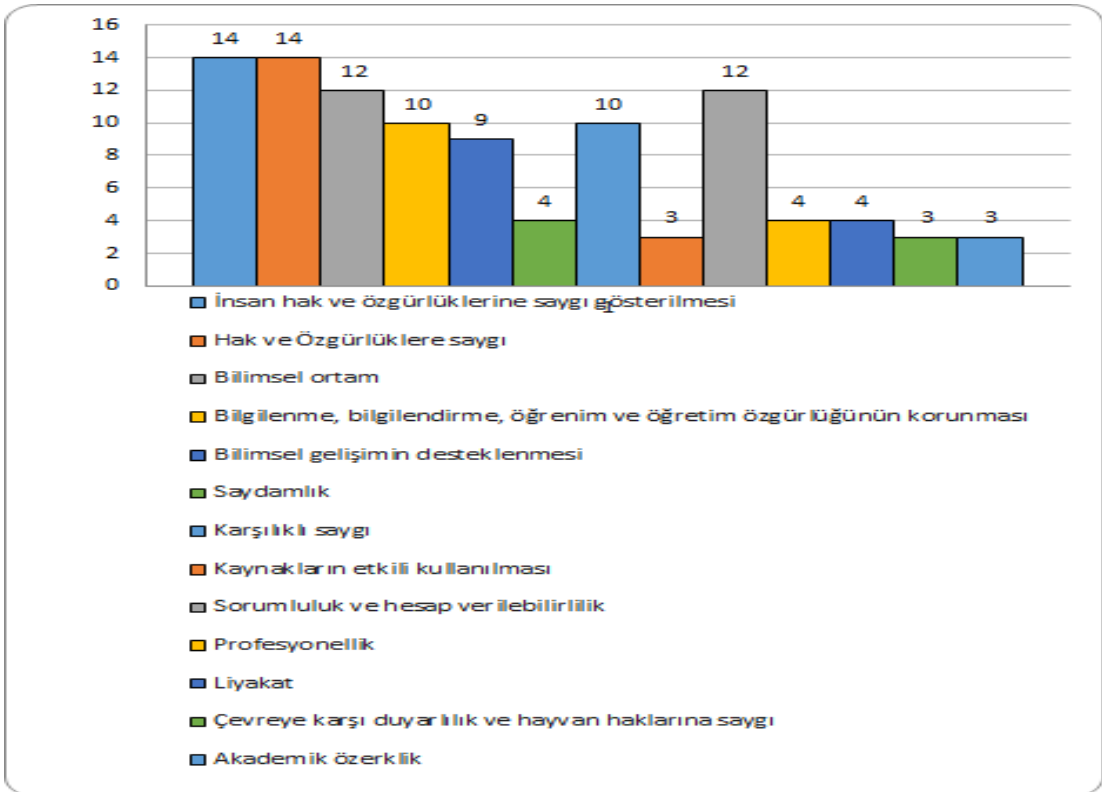
Üniversiteler	Etik İlke	Öğretim Elemanı	Öğrenci	Personel	Bilimsel Yayın İlkeleri	İnsan/Hayvan Deneyle (Klinik Arş.)
Oxford Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Stanford Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Harvard Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Caltech Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
MIT Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Cambridge Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Berkeley Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Yale Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Princeton Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Chicago Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Imperial College Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Johns Hopkins Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Pennsylvania Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Eth Zürich Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Ucla Üniversitesi	+	+	+	+	+	+
Ucl Üniversitesi	+	+	+	+	+	+

Tablo 2: Uluslararası Üniversitelerin WEB Sayfalarından Elde Edilen Dokümanların İncelemesi

Üniversiteler belirlenirken THE (Times Higher Education) 2021 yılı sıralaması temel alınmıştır. (Times Higher Education, 2021). İlk 16'da yer alan üniversitelerle ilgili alan taraması yapılmış ve üniversitelerin her birine elektronik posta gönderilerek birincil kaynağa ulaşılmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki tablo 2'de üniversitelerin yazılı etik kurallara sahip olup olmadıkları, kimlerin etik beyanlar karşısında yükümlü oldukları, bilimsel yayın ve insan ve hayvan deneyleriyle ilgili etik ilkelerinin var olup olmadığı özetlenmiştir.

Tablo-2'de THE 2021'nin Üniversiteler sıralamasındaki ilk 16 üniversitenin onur sözleşmesi, topluluk prensipleri, etik kodlar gibi farklı başlıklar altında vurguladıkları etik standartların farklı temaları görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi insan hakları, kişisel hak ve özgürlüklere saygı ve bilimsel ortam oluşturma sorumluluğu çoğu üniversitenin etik standartlarında kendine yer bulmuştur.

Şekil 2: Uluslararası Üniversitelerin Genel Etik İlkelerinde Yer Alan Temalar

Üniversitelerin yayınladığı belgelerden çıkan sonuçlara göre; Caltech Üniversitesi ve Harvard Üniversitesi etik kurallarında saydamlık (transparency) vurgusu ön plana çıkmaktadır. Harvard Üniversitesi aynı zamanda bilgiyi yaratmayı (creation of knowledge) üniversitenin temel değerlerinden biri olarak belirleyerek bilimsel gelişime açık bir atıfta bulunmaktadır. Caltech, Princeton, Johns Hopkins, Pennsylvania, ETH Zürih ve UCL haricindeki diğer üniversitelerin etik kurallarında öğrenme ve öğretme özgürlüğü soru sorma özgürlüğüyle birlikte (freedom of inquiry) yer almıştır.

Tablodaki temalardan farklı olarak 16 üniversitenin Cambridge Üniversitesi hariç 15'inde dürüstlük vurgusu vardır. Bu dürüstlük kavramı etik kurallarda (honesty, integrity) sadece aka-

demik dürüstlük olarak değil hayatın her alanında dürüst davranmak olarak yer almaktadır. Caltech üniversitesi ve Berkeley Üniversitesi'nde "dürüstlük" ilkesi haricinde "mükemmellik" (excellence) ilkesi de 2 üniversitenin kurallarında kendine yer bulmuştur. MIT, Cambridge Üniversitesi ve YALE Üniversitesi'nin özellikle üzerinde durduğu etik ilkeler ise "ayrımcılık" (discrimination), "cinsel taciz"dir (sexual harassment).

Türkiye'deki ve Dünyadaki başlıca üniversitelerin pandemi döneminde uzaktan eğitim sınavlarında ve süreci için belirledikleri etik ilkeler.

Türk üniversitelerin pandemi döneminde uzaktan eğitim süreci için belirledikleri etik ilkelerin uygulama biçimleri aşağıdaki tablo 3'te verilmiştir.

Üniversiteler	Uygulamalar	
Bilkent Üniversitesi	Onur kodu imzalatma	Özel
Başkent Üniversitesi	Uzaktan Öğretim Uygulamaları Etik İlke ve Esasları	Duyuru
Maltepe Üniversitesi	YÖK duyurusu	Duyuru
Özyeğin Üniversitesi	Genel etik ilkeleri hatırlatma	Duyuru
Koç Üniversitesi	<i>Pandemi Koşullarında Etik Kurulların Çalışması Hakkında Duyuru</i>	Duyuru
Yeditepe Üniversitesi	<i>Yeditepe Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama Esasları</i>	Duyuru
Oxford Üniversitesi	Onur sözleşmesinin	Duyuru
Johns Hopkins Üniversitesi	<i>Her fakülteye Etik komisyonu ile bilgilendirme yapılmış</i>	Genel

Tablo 3: Türk ve Dünya Üniversitelerin Pandemi Döneminde Uzaktan Eğitim Süreci İçin Belirledikleri Etik İlkelerin Uygulama Biçimleri

Pandemi döneminde uzaktan eğitim uygulamalarını üniversitelerin UZEM birimleri, Bilgi İşlem Daire Başkanlıkları veya kurulan komisyonlar tarafından yönettikleri belirlenmiştir. Pandemi döneminde alınan uzaktan eğitim etik konusunu da öğrencilere uzaktan eğitimde etik ilkeler ile ilgili net bilgiler sunan üniversite sayısının sınırlı olduğu Tablo 3'te de görülmektedir. Bu konuda en açık tedbirin Bilkent ve Başkent Üniversitelerince alındığı görülmüştür. Bilkent Üniversitesi *Uzaktan Eğitim Faaliyetleri* uygulama tercihini öğretim elemanlarına bırakmıştır.

Öğrencilere sınav süresince birbirleri ile yardımlaşma yapamayacaklarına dair bir onur kodu beyanı imzalatılabilir. (Bilkent Üniversitesi)

Başkent Üniversitesinde özellikle İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde bu konuda net bir metin hazırlanmış ve etik kuralları "Başkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 2020-2021 Akademik Yılı Güz Yarıyılı Uzaktan Öğretim Uygulamaları Etik İlke ve Esasları" başlığı altında duyurmuştur

Uzaktan öğretim sürecinde katılımcılar etik kurallara ve kişi haklarına dair dijital vatandaşlık sorumluluğu ile hareket etmelidir.

Bu ifadenin kullanılmasıyla Başkent Üniversitesi öğrencilerin yanı sıra ders veren akademik personel ve destek personelinin de etik bakımından sorumlu tutmuştur.

Araştırmada bu iki üniversite dışında internet sayfalarından edindiğimiz bilgilere göre pandemi sürecine özgü hazırlanmış, uzaktan eğitimde etikle ilgili kurallara rastlanmamıştır. Pek çok üniversite sınav sürecinde uyulması gereken kuralları sınavın hemen öncesinde öğrencilerin onayına sunmuş ve sınavları bu şekilde uygulamaya açmıştır.

Ayrıca Maltepe Üniversitesi YÖK 33. duyurusu “YÖK, Üniversitelerde Dijital Ortamda Gerçekleştirilebilecek Sınavların Temel İlkeleri”ni açıklamakla yetinmiştir

Özyeğin Üniversitesi kendi çalışanlarının uymaları gereken etik değer ve ilkeleri yayınlamıştır. Bu yayının 4. Bölümünde “Eğitim ve Öğretim Etiği” başlığı altında *öğretim elemanlarının eğitim ve öğretimle ilgili sorumlulukları ve öğretim elemanlarının öğrencilere karşı sorumlulukları* açıklanmış fakat öğrencilerin sorumluluklarıyla ilgili bir maddeye yer verilmemiştir. Kaldı ki bu kurallar da pandemi döneminde uzaktan eğitime has geliştirilmemiş olup genel etik ilkelerdir.

Koç Üniversitesi, *Pandemi Koşullarında Etik Kurulların Çalışması Hakkında Duyuru* başlığıyla pandemi koşulları altında da temel biyoetik ilkeler ve bilim etiği uygulamalarından ödün verilmeyeceğine dair açıklama yayınlamış ve yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeler salgına ilişkin başvuruların öncelikli oluşu ile klinik ve bilimsel araştırmaları kapsamaktadır.

Yeditepe Üniversitesi *Yeditepe Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama Esasları* adı altında pandemi sürecinde uzaktan eğitimin nasıl sürdürüleceği konusunda bilgilendirme yapmış ancak etik ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

Ulusal üniversitelerde uzaktan eğitimde etik ilkeler ile ilgili çok fazla çalışma yapılmadığı görülmektedir.

Uluslararası üniversitelerin yaptıkları uygulamalara bakıldığında ise, COVID-19 döneminde THE (Times Higher Education) 2021 üniversiteler sıralamasında ilk 16’da yer alan üniversitelerin internet sitelerinde pandemi dönemiyle ilgili özel etik ilkelere rastlanmamıştır; ancak, bazı üniversitelerin bu dönemde genel etik kurallara atıf yaptıkları duyurulara ulaşılmıştır.

Oxford Üniversitesi pandemi döneminde öğrencilerine onur sözleşmesinin uzaktan eğitim ve uzaktan yapılan sınavlarla ilgili maddelerini hatırlatma yoluna gitmiştir. Oxford Üniversitesinin yayınladığı sözleşmenin ilgili maddesinde, soru kâğıdına başka yazılımlardan ulaşmanın, soruları başkalarıyla paylaşmanın, ekran paylaşımının kopya çekme ve dürüst davranmama ilkelerinin tanımına girdiği belirtilmekte ve bu maddelerin gereği olan disiplin işlemleri sıralanmaktadır. Örneğin:

Soru kâğıdına belirlenen çevrimiçi platform üzerinden doğrudan erişim dışında herhangi bir yolla erişimin ve/veya soru kaynağını diğer öğrencilerle paylaşmanın kopya çekme ve dürüst olmayan davranış tanımına girdiği görüşündedir.

Johns Hopkins Üniversitesi Etik Komitesiyle elektronik posta yoluyla bağlantı kurulmuştur. Alınan yanıtta her fakültenin etik davranış beklentilerinin farklı olduğu ve bu beklentilerin müfredatlarda açık bir şekilde ifade edildiği vurgulanmıştır. COVID-19’un etkisinin sürdüğü 2020 bahar döneminde Johns Hopkins Üniversitesinin internet sitesinde “Sık Sorulan Sorular” sekmesinde yer alan ‘eğer kampüste değilsem, üniversitenin Akademik Etik Politikaları hala uygulamada mı?’ sorusuna verilen cevap;

Akademik Etik Politikalarının ve diğer tüm düzenlemelerin, davranışın kampüs içinde ya da dışında gerçekleşmesine bakılmaksızın kayıtlı tüm öğrenciler için geçerliliğini koruduğu; eğer, üniversiteye etik dışı davranışla ilgili bir rapor ulaşırsa, bu durumun araştırılacağı ve öğrenci yönergeleri ve etik politikalar çerçevesinde değerlendirileceği vurgulanmıştır

Listedeki diğer üniversitelerin internet sitelerinde ve gönderilen elektronik postalara verilen cevaplarda bu üniversitelerin COVID-19’la ilgili özel kurallar yayınına ya da atfına ulaşılammıştır. Buna neden olarak ise üniversitelerin uzaktan eğitimi de eğitimin normal bir ögesi olarak görmeleri gösterilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Etik öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir değerdir. Bu değerleri zorla ya da yasalarla yerleştirmek pek de mümkün olmamakla birlikte, bu değerlerin içselleştirilmesi gerekmektedir. Ancak etik değerlerin algılanması kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Toplum yaşamında etik değerlerin içselleştirilmesinin sağlanabilmesi için gereken özellikler arasında adalet, güven ve genel kabul sayılabilir. Kurallara her bireyin uyacağını öngörülmesi kuralların kabulünü ve uygulanır olmasını artırdığı yapılan araştırmalarla da desteklenmektedir (Karalar ve Çetin, 2017). Adalet, güven ve kabul alanının sağlanması için etik değerlerin kapsamı ve uygulama alanlarının belirlenmesi gerekir. Bununla birlikte örgütün kendini koruyabilmesi için mevcut yasa ve yönetmeliklerin yetersiz kaldığı durumlarda örgütü zor durumda bırakabilecek olası risklere karşı yönetim bir dizi yazılı veya sözlü kurallar yani etik kodlar oluşturmaktadır (Sarıışık, Akova ve Çontu, 2006; Özan, Polat, Gündüzalp ve Yaraş, 2017). Çalışmada bu bakış açısından yola çıkılarak Türkiye ve Dünyadaki belli üniversitelerin genel etik kodlarına bakılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre çalışmaya katılan tüm üniversitelerin (ulusal, uluslararası) etik ilkelerinin (bilimsel yayın etiği, klinik araştırma etiği, yönetim etiği, etik kurul yönetmeliği, eğitim-öğretim etiği vb.) var olduğu, özellikle bilimsel yayın ve klinik araştırmalarla ilgili etik ilkelerin her üniversitede bulunduğu görülmüştür. Bu durumun özellikle örgüt içindeki personelin etik ikileme düştüklerinde yol gösterici olacağı kaçınılmazdır (O'Neill ve Bourke, 2010).

Üniversitelerin etik ilkelerinin temalarına bakıldığında, insan hak ve özgürlüklerine saygı, bilimsel ortam, sorumluluk ve hesap verilebilirlik, profesyonellik, çevreye karşı duyarlılık ve hayvan haklarına saygı ilkelerinin “Genel etik ilkeler” başlığı ile etik ilkeler yayınlayan ODTÜ, İTÜ, Boğaziçi, İzmir Yüksek Teknoloji, Ankara, Hacettepe, Yıldız Teknik, Gebze Teknik üniversitesinin hepsinde olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan uluslararası üniversitelerde ise temaların daha çok saydamlık, bilgiyi yaratma insan hak ve özgürlüklerine saygı, bilimsel ortam şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Ulusal ve uluslararası üniversiteleri bu anlamda karşılaştırdığımız da aralarında çok büyük farklar olmadığı genel etik ilkelere yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Çalışmaya katılan ulusal ve uluslararası üniversitelerde, ortaya çıkan temalar göstermiştir ki pandemi sürecinde bir zorunluluk haline gelen ve herkesi biraz da hazırlıksız yakalayan, uzaktan eğitim sürecinde eğitim kurumları süreçle gelen teknik ve pratikteki sorunları çözmeye odaklanmış ve etik konusunu ikinci plana atmışlardır. Etik değerlerin eğitimin vazgeçilmez ögesi olmasından yola çıkarak pandemi döneminde de etik değerlere özel vurguların yapılmasının, üniversitelerdeki etik ihlallerin önlenmesinde büyük yardımlarının olacağı söylenebilir.

Diğer alanlarda olduğu gibi uzaktan eğitim alanında bilgi paylaşımı/erişimi ve bilgi teknolojileri konusunda tek bir etik kavramından söz edilememektedir. Bu alanlarda bireyi etik dışı davranmaya iten sebepler; çevre ve arkadaşları, yakalanmayacağı düşüncesi, kimsenin zarar görmediğine olan inancı ve eğitim eksikliğidir (Özpınar, Kazaskeroğlu, Öz, 2010:5). Tüm bunlar gereken eğitimlerle giderilebilir ya da azaltılabilir sorunlardır. Etik değerlerin içselleştirilmesi bakımından iyi/kötü ve doğru/yanlış ayrımı yapabilen bireyler için değişen veya yeni oluşan durumlarda tekrar eğitim verilmesi gerekemeyebilir. Etik davranışı benimsemiş bireyler şartlar değişse de etik davranış konusunda tutarlı davranmaya isteklidirler. Ancak uzaktan eğitim gibi teknoloji ağırlıklı yeni ortamların oluşması bireylerin etik kabulleri ve davranışları bakımından belirsizlik oluşturabileceği ve bireylerin hangi davranışların etik hangilerinin etik dışı olduğunu belirlemede zorlanmaları, tereddüt yaşamaları, adalet duygularının sarsılması ve belirsizliklerden dolayı etik dışı davranışlarda bulunmaları olasıdır. Bu durumda uzaktan eğitimde uygula-

maların; örgütsel, sosyal, psikolojik, pedagojik ve etik boyutlarıyla ele alınması bir zorunluluk halini almaktadır (Erturgut, 2008). Özellikle pandemi sürecinde uzaktan eğitimle eğitim-öğretim vermek zorunda kalan yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim sürecinde etik ihlallerin önüne geçmek adına bazı önlemler aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bu uygulamaların birçoğunun hızlı ve ani kararlar olduğu ortadadır. Bu nedenle uzaktan eğitimde etik ihlallerin önüne geçmek için üniversitelerin daha etkili uygulamaların gerektiği kaçınılmaz bir sonuçtur.

Tüm bunlardan yola çıkarak, etik ihlallerin önüne geçmenin ilk ve en önemli basamağı olan bilgilendirme ve eğitim konusunda üniversiteler öncelikle akademik, idari ve hizmet personellerinin etik değerleri benimsemesi ve yaşaması konusunda çalışmalar yapabilirler. Üniversiteye başlayan öğrencilerin yaşamsal olarak kendilerini etik değerlerin benimsendiği ve önem verildiği bir ortamda bulmaları etik değerlerin içselleştirilmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca felsefe ve yöntem olarak etik değerlerin anlaşılması ve yaygınlaşmasını sağlamak adına üniversiteler etik içerikli seçmeli dersler koyabilir, kitapçıklar hazırlayabilir, e-duyurular yapabilir, konferans, sempozyum, panel gibi etkinlikler düzenleyebilir. Böylelikle etik bilincin gelişmesi sağlanabilir. Yüz yüze eğitimde olduğu gibi uzaktan eğitimde de etik kuralları ihlal etmenin kişinin hem kendisine hem de başkalarına zarar verebileceğini bilmesi, etik ihlalin sonuçlarıyla alakalı bilgilendirilmesi etkili olabilecektir. Etik ve değerler eğitimi ile ilgili öğrenci topluluklarının oluşturulması da olumsuz çevresel faktörlerin önüne geçebilir. Sonuç olarak etik değerlerin sadece bireysel değil toplumsal kabulü ve önemsenmesi sağlanarak etik davranışlar artırılabilir. Sonuç olarak etik politikalar ve etik düzenlemeler hiçbir zaman bitmeyecek bir süreçtir.

Bu araştırmada çeşitli ölçütlere göre belirlenmiş Türkiye ve diğer ülke üniversitelerinin yazılı etik kodlara sahip olup olmadıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın verileri üniversitelerin WEB sitelerinden elde edilen belgeler ile sınırlıdır. Üniversite örgütlerinde bulunan paydaşların örgüt içi etik bakış açıları ve bu bakış açılarının örgütün gelişmesi için önemi ileride yapılacak çalışmalar için yol gösterici olabilir. Bununla birlikte, bu araştırmanın sonuçlarının ileride yapılacak araştırmalar ile karşılaştırılmasında yarar vardır.

Kaynaklar

- Aydın, İ. (2016). *Yönetmelik, mesleki ve örgütsel etik*. (7. Basım). Pegem akademi: ankara
- Başpınar, N. Ö. (2020). Vakıf üniversitelerinin web sayfalarındaki misyon ve vizyon ifadelerinde etik vurgular üzerine bir araştırma. *İşletme araştırmaları dergisi*, 12(1), ss, 469-488.
- Barari, N., Rezaeizadeh, M., Khorasani, A., ve Alami, F. (2020). Designing and validating educational standards for e-teaching in virtual learning environments (VLEs), based on revised bloom's taxonomy. *Interactive learning environments*, pp.1-13. <https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1739078>
- Callahan, D. (1982). Should there be an academic code of ethics?. *The journal of higher education*, 53(3), pp.335-344.
- Campbell, C. P., (1995). Ethos: character and ethics in technical writing, *IEEE transactions on professional communication*, 38(3), pp. 132-138.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: paradigma yayınları.
- Creswell, J. W. (2002). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative*. Prentice hall upper saddle river, nj.
- Creswell, J.W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches* (3rd ed). Thousand oaks, ca: sage.

Çotuksöken, B. (2014). Etiğe antropontolojik yaklaşım ve ioanna kuçuradi'de durum etiği. *Ioanna kuçuradi çağın olayları arasında içinde*, ss.49-64.

Durak, G., Çankaya S., İzmirli S. (2020). Examining the turkish universities' distance education systems during the covid-19 pandemic, *Necatibey eğitim fakültesi elektronik fen ve matematik eğitimi dergisi*, 14 (1), ss. 787-809.

Eftekhari, S. R. (2012). *E-learning and e-ethics*, [Conference presentation] the eighth international conference on elearning for knowledge-based society, 23-24 february 2012, thailand.

Erdem, F., Ömüriş, E., Öz, Ö., Boz, H., Özmen, M., ve Kubat, U. (2014). Öğretim elemanlarının etik sorumlulukları üzerine üniversite öğrencilerinin algılamaları. *Eğitimde nitel araştırmalar dergisi - journal of qualitative research in education*, 2(1), ss.39-63. [online]: www.enadonline.com, doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.2s2m

Erturgut, R. (2008). İnternet temelli uzaktan eğitimin örgütsel, sosyal, pedagojik ve teknolojik bileşenleri. *Bilişim teknolojileri dergisi*, 1(2).

Engin, M. (2013). *Üniversitelerde teknoloji yoğun uzaktan eğitim sistemlerinin üretim, uygulama ve yönetim süreçlerinin incelenmesi* (yayınlanmamış doktora tezi), ankara üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü, ankara.

Farahani, M. F. (2012). Ethics principles in distance education. *Procedia-social and behavioral sciences*, 46, ss.890-894.

Fayganoğlu, P., ve Gürsoy, A. (2020). Evrenselci ve özselci kültürler ayrımında yöneticilerde etik karar verme davranışı. *Ankara hacı bayram veli üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi*, 22(1), ss.134-156.

Gearhart, D. (2001). Ethics in distance education: developing ethical policies. *Online journal of distance learning administration*, 4(1), pp.1-3.

Genç, M. F. ve Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları, *turkish studies*, 15(4), ss.403-422.

Gerçek, H., Güven, M., H., Özdamar, Ş., O., Yanpar Yelken, T. ve Korkmaz, T. (2011). Yükseköğretim kurumlarında etik ilkeler, sorumluluklar ve davranış kuralları. *Yükseköğretim ve bilim dergisi*, 1 (2), ss.80-88.

Gilman, S. C. (2005). Ethics codes and codes of conduct as tools for promoting an ethical and professional public service: comparative successes and lessons. *Prepared for the prem, the world bank*.

Haas, A. (2005). Now is the time for ethics in education. *The cpa journal*, 75(6), pp.66.

Haydon, G. (2006) *education, philosophy and the ethical environment*. Abingdon, routledge

Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik*. İstanbul: ayrıntı yayınları.

Hürriyet, (3, ocak, 2021). *Uzaktan eğitimde dikkat çeken olay! Çevrimiçi sınava çevrimiçi kopya*. Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/uzaktan-egitimde-dikkat-ceken-olay-cevrimici-sinava-cevrimici-kopya-41705157>.

Ilgaz, S., ve Bilgili, T. (2006). Eğitim ve öğretimde etik. *Atatürk üniversitesi kazım karabekir eğitim fakültesi dergisi*, 14 , ss.199-210.

Karalar, S., Çetin, C. ve Vatansver Durmaz B. (2017). Analyzing generation Y university students' perceptions of ethical behaviour, *KAUJESF* 8(16), ss.415-432.

Korucu, A. T., ve Alkan, A. (2011). Differences between m-learning (mobile learning) and e-learning, basic terminology and usage of m-learning in education. *Procedia - social and behavioral sciences*, 15, 1925–1930. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.029>

Kurum, G., Demir, T. G., ve Erdemli, Ö. (2018). Eğitim-öğretim sürecinde öğretim elemanlarının etik davranışlarına ilişkin öğrenci görüşleri. In *13. Uluslararası eğitim yönetimi kongresi the 13 th international congress on educational admnistration* (p. 74).

Littlefield, M. B., Rubinstein, K., ve Laveist, C. B. (2019). Designing for quality: distance education rubrics for online msw programs. *Journal of teaching in social work*, 39(4-5), ss.489-504. <https://doi.org/10.1080/08841233.2019.1658691>

Ng, C. (2019). Shifting the focus from motivated learners to motivating distributed environments: a review of 40 years of published motivation research in distance education. *Distance education*, 40(4), pp.469-496. <https://doi.org/10.1080/01587919.2019.1681892>

Ntv (2020, 14, aralık). Online sınavda profesörü bile şaşırtan kopya. Ntv. <https://www.ntv.com.tr/egitim/online-sinavda-profesoru-bile-sasirtan-kopya,22y3z7ybyeewmmnt6uhad>.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. (s. Turan, çev.). Ankara: nobe

Metcalf, J. 2014. *Ethics codes: history, context, and challenges*. Council for bigdata, ethics, and society. Available online at <https://bdes.datasociety.net/wp-content/uploads/2016/10/ethicscodes.pdf> (last accessed february 14, 2018).

O’neill, J., ve Bourke, R. (2010). Educating teachers about a code of ethical conduct. *Ethics and education*, 5(2), pp.159-172.

Özan, M. B., Polat, H., Gündüzalp, S., ve Yaraş, Z. (2017). Etik kodlara ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri ve etik kod önerileri. *Fırat üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 27(1), ss.43-52.

Özpinar, A. ve Kazaskeroğlu, E., Öz, Ö. (2010). *Bilgiye erişim, paylaşım ve bilgi teknolojileri alanında etik olmayan davranışlar ve sebepleri*. Ankara: Ağ ve bilgi güvenliği sempozyumu, 3-6 şubat 2010.

Poff D.C., Ginley D.S. (2020) Publication Ethics. In: Iphofen R. (eds) *Handbook of Research Ethics and Scientific Integrity*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-16759-2_61

Radouche, T. (2020). Faculties’ethical orientation development: an international study of faculty behaviors in ethical dilemma situations. *International journal of management (ijm)*, 11(8).

Sarıışık, M., Akova, ve O., Çontu, M. (2006). Otel yöneticilerinin etik politika ve yöntemlere yaklaşımları üzerine ampirik bir araştırma anatolia: *Turizm araştırmaları dergisi*, 17(1), ss.22-34.

Schwartz, M. S. (2002). A code of ethics for corporatecode of ethics. *Journal of business ethics*, 41(1), ss.27-43.

Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for information*, 22(2), ss. 63-75.

Singer, P. (2021). Ethics. *Encyclopedia britannica*. <https://www.britannica.com/topic/ethics-philosophy>

Strike, K. A., Haller, E. J., ve Soltis, J. F. (2005). *The ethics of school administration*. New york: teachers college press.columbia univesty

Şeren, N., Tut, E. ve Kesten, A. (2020). Korona virüs sürecinde uzaktan eğitim: temel eğitim bölümü öğretim elemanlarının görüşleri. *Turkish studies - education*, 15(6), ss.4507-4524 <https://dx.doi.org/10.47423/turkishstudies.46472>

TÜBA.(2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları*. Ankara: Türkiye bilimler akademisi yayınları

Toprak, E., Ozkanal, B., Aydın, S., ve Kaya, S. (2010). *Ethics in e-learning*. *Turkish online journal of educational technology-tojet*, 9(2), ss. 78-86

Wager, E., Fiack, S., Graf, C., Robinson, A., ve Rowlands, I. (2009). Science journal editors' views on publication ethics: results of an international survey. *Journal of medical ethics*, 35(6), pp. 348-353.

Wilson, A. L., ve Cervero, R. M. (1996). Who sits at the planning table: ethics and planning practice. *Adult learning*, 8(2), pp.20-22.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8. Baskı). Ankara: Seçkin yayıncılık.

Zan, N. ve Zan, B. U. (2020). Koronavirüs ile Acil Durumda Eğitim: Türkiye'nin Farklı Bölgelerinden Uzaktan Eğitim Sistemine Dahil Olan Edebiyat Fakültesi Öğrencilerine Genel Bakış, *Turkish Studies*, 15(4), ss.1367-1394.

[Http://Conduct.Mit.Edu/Relations-And-Responsibilities](http://conduct.mit.edu/relations-and-responsibilities). Erişim Tarihi: 03.01.2021

[Https://Www.Ox.Ac.Uk/Students/Academic/Exams/Open-Book/Honour-Code](https://www.ox.ac.uk/students/academic/exams/open-book/honour-code). Erişim Tarihi: 02.01.2021

[Https://Adminguide.Stanford.Edu/Chapter-1/Subchapter-1/Policy-1-1-1](https://adminguide.stanford.edu/chapter-1/subchapter-1/policy-1-1-1). Erişim Tarihi: 04.01.2021

[Https://Honor.Fas.Harvard.Edu/Honor-Code](https://honor.fas.harvard.edu/honor-code) Erişim Tarihi: 06.01.2021

[Https://Asic.Caltech.Edu/Code-Conduct](https://asic.caltech.edu/code-conduct). Erişim Tarihi: 05.01.2021

[Https://Online.Ethz.Ch/Honor](https://online.ethz.ch/honor). Erişim Tarihi: 05.01.2021

<https://studentmanual.uchicago.edu/university-policies/>. Erişim Tarihi: 04.01.2021

<https://gsas.yale.edu/resources-students/conduct-professional-ethics-reporting-misconduct>. Erişim Tarihi: 07.01.2021

<https://honor.princeton.edu/constitution>. Erişim Tarihi: 07.01.2021

<https://nursing.jhu.edu/information/current-student/student-affairs/academic-professional-ethics.html>. Erişim Tarihi: 08.01.2021

<https://www.med.upenn.edu/student/academic-honor-code-psom.html>. Erişim Tarihi:10.01.2021

<https://www.geffenacademy.ucla.edu/student-life/honor-code-and-restorative-practices>. Erişim Tarihi: 08.01.2021

https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2021/world-ranking#!/page/3/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats Erişim Tarihi: 11.01.2021

